

BFV länsinventering av kärlväxter – Nyhetsbrev 3/2011

Knepiga arter

Bengt Stridh

Den här gången skriver jag lite reflektioner utifrån mina egna erfarenheter när det gäller några arter där risk för förväxlingar finns, där det kan finnas svårigheter vid artbestämningen eller när namnskick i olika florer och Artportalen kan förvilla oss.

Brännässlor

Efter e-postutbyte med professor Stefan Ericsson, Umeå Universitet, har jag fått lite klarhet i brännässlor-
nas namnskick. Det vill säga hur det borde vara, se under Artportalen i nedanstående tabell. En annan sak är att flororna gör lite annorlunda och därmed rör till det för oss. Man kan också undra varför det behövs både rang ssp. och var. under artnivån, det skulle kunna räcka med en rang.

Artportalen	Flora Nordica	Den Nya Nordiska Floran	Krok
Brännässla <i>Urtica dioica</i> Vanlig brännässla <i>U. dioica ssp. dioica var. dioica</i> Skogsnässla <i>Urtica dioica ssp. dioica var. holosericea</i> Fjällnässla <i>Urtica dioica ssp. sondenii</i>	Brännässla <i>Urtica dioica</i> Vanlig brännässla <i>U. dioica ssp. dioica</i> Fjällnässla <i>Urtica dioica ssp. sondenii</i> Amerikansk brännässla <i>Urtica dioica ssp. gracilis</i> Skogsnässla skiljs inte ut, men diskuteras under variation.	Svenskt namn saknas för huvudarten Brännässla <i>U. dioica ssp. dioica</i> Skogsnässla <i>Urtica dioica ssp. dioica var. holosericea</i> Fjällnässla <i>Urtica dioica ssp. sondenii</i>	Svenskt namn saknas för huvudarten Brännässla <i>U. dioica ssp. dioica</i> Fjällnässla <i>Urtica dioica ssp. sondenii</i> Skogsnässla skiljs inte ut.

Vanlig brännässla är den man vanligen träffar på i Västmanlands län. Fjällnässla är funnen ner till Dalarna och bör inte finnas hos oss. Skogsnässla kan förmodligen finnas i Västmanland. Som vanligt gäller att om du inte gjort en bestämning till underart eller varietet anger du huvudarten i Artportalen, i detta fall Brännässla *Urtica dioica*.

Grodmöja – Vattenmöja – Sköldmöja

Möjor är säkerligen förbisedda, liksom många andra vattenväxter. Hittade fint blommande grodmöja *Ranunculus aquatilis var. diffusus* i ett dike vid Johannisbergs flygfält för någon vecka sedan. Grodmöja saknar flytblad och det var bara blommorna som var ovan vattenytan i det grunda vattnet.

Vanlig vattenmöja *Ranunculus aquatilis* var. *aquatilis* och sköldmöja *Ranunculus peltatus* ssp. *peltatus*, som vi båda kan förvänta oss i länet, kan båda ha flytblad. Sköldmöja har fruktskaft som är längre än sitt stödblads skaft och med vid (>120°) basal öppning på flytbladen medan vattenmöja har fruktskaft som är kortare än stödblads skaft och med flytblad som har liten (<120°) basal öppning. Blomstorleken anges som artskiljande karaktär i Nordiska Floran, sköldmöja 2-3 cm och vattenmöja 1-2 cm, medan Flora Nordica anger ett överlapp i blomstorlek och den används inte som artskiljande i bestämningstabellen, vilket gör att man inte enbart kan använda blomstorleken som en artskiljande karaktär. Sköldmöja föredrar klara vatten medan vattenmöja och grodmöja finns i näringsrika vatten. Det är väldigt ont om fynd av möjor i Artportalen i Västmanlands län:

- Vattenmöja *Ranunculus aquatilis*: 6 obsar i Surahammars kommun, där Västmanlands flora bara anger ett fynd av vattenmöja.
- Grodmöja *Ranunculus aquatilis* var. *diffusus*: 4 obsar (Johannisberg och tre från Sörmlands flora 1980).
- Sköldmöja *Ranunculus peltatus*: 2 obsar som ssp. *peltatus* och 3 obsar utan angiven underart, varav fyra i Surahammar och en i Västerås. För övrigt en miss i Artportalen att både huvudart och underart heter sköldmöja.

I Sörmland anges att grodmöja står för 90% av vattenmøjorna och i Uppland är det drygt 70% som är grodmöja enligt landskapens nyaste florer. Vattenmøjorna är mycket vanligare än sköldmöja i båda landskapen. Hos oss borde sköldmøjorna vara i majoritet i Bergslagen, med mera klarvatten, och vattenmøjorna dominera på Mälarslätten, med mera näringsrika vatten, enligt min bedömning.

Det finns även ett par sällsyntare möjor att hålla utkik efter. I landskapet Västmanland är hjulmöja *Ranunculus circinatus* funnen tre gånger efter 1876 och hårmöja *Ranunculus confervoides* en gång (1948) enligt Västmanlands flora.

Hagtornar

Det kan vara knepigt med hagtornarna. Trubbhagtorn *Crataegus monogyna*, rundhagtorn *Crataegus laevigata* och spetshagtorn *Crataegus rhipidophylla* var. *rhipidophylla* anges i Västmanlands flora. Nu för tiden har jag alltid med mig "Vilda och förvildade träd och buskar i Sverige – En fältflora". Den rekommenderas varmt! Den har 12 taxa av hagtornar, se bifogad bestämningstabell. Krok-Almquist har fyra taxa, däribland de tre angivna i Västmanlands flora.

Hittills har jag bara hittat trubbhagtorn och häckhagtorn *Crataegus flabellata* var. *grayana* (*Crataegus grayana* i ovanstående fältflora). Rätt ofta har jag dock bara angett Hagtornar *Crataegus* vid inläsning i Artportalen. För att kunna särskilja underarterna spetshagtorn från korallhagtorn måste man ha bär, enligt ovanstående fältflora! En brist i Artportalen är att *Crataegus rhipidophylla* (huvudarten för spets- och korallhagtorn) saknar svenskt namn. Är man osäker kan det vara en bra idé att ta med sig ett belägg för att senare kunna visa det för någon kännare.

Hästskräppa – storskräppa

I sommar har jag påträffat hybriden storskräppa *Rumex aquaticus* x *hydrolapathum* (hästskräppa *Rumex aquaticus* x vattenskräppa *Rumex hydrolapathum*) som har frukter som vattenskräppa men blad liknande hästskräppa. Innan jag visste om detta hade jag tidigare i somras tagit en storbladig skräppa utan frukter intill Mäljarstranden som hästskräppa. Men när jag kom dit i början av augusti visade det sig vara stor-

skräppa eftersom den hade hylleblad med gryn och små tänder i nederkant, vilket hästskräppa saknar. Åtminstone vid Mälaren behövs alltså frukter för att man säkert ska veta om det är hästskräppa eller storskräppa. Storskräppa är enligt Flora Nordica 1 funnen i åtminstone Skåne, Sörmland, Västmanland och Uppland i Sverige.

Bertil Walldén anger i Västeråstrakten växt- och djurliv från 1955 att storskräppa vid Mälaren "... ingenstades är allmännare än här, på sina håll vanligare än vattenskräppan." Det finns alltså anledning att ha denna hybrid i åtanke vid speciellt Mälaren.

Kanadensiskt gullris – Höstgullris

I Artportalen finns över 50 observationer av kanadensiskt gullris *Solidago canadensis* från Västmanlands län. Det finns dock en snarlik art, höstgullris *Solidago gigantea*, vilket gör att en uppenbar risk för förväxling finns. I Artportalen finns två observationer av höstgullris i länet, som är de första rapporterade eftersom den saknas i Västmanlands flora. Kanadensiskt gullris har upptill hårig stjälk (lupp underlättar!) och blad som är något håriga på undersidan (titta på bladnerverna med lupp!). Höstgullris är endast lite hårig på stjälken i och lite nedanför blomställningen, därunder kal, och har blad som är kala på undersidan. Nordiska floran skriver dessutom att "grenarna i korgsamlingarna är kortare, tätare och mera uppräta" på höstgullris. Jag kontrollerar numera alla gullris vad gäller hårligheten och skriver in det under kommentarer i Artportalen, så att det framgår att jag tänkt på möjligheten till förväxling med höstgullris. Hittills har jag dock bara funnit kanadensiskt gullris som förvildad.

I Sörmlands flora (2001) står om höstgullris "... ännu sällsynt men ökande – (17 rutor), förbisedd... Den sprider sig främst vegetativt". Min trädgårdserfarenhet är att kanadensiskt gullris frösprider sig betydligt lättare än höstgullris. När vi bodde på Enhagen dök kanadensiskt gullris upp i *alla* bara jordfläckar och den har även följt med jorden på plantor vi tog från Enhagen till Dyudden, Gäddeholm, där vi bor nu. På vår nuvarande tomt har vi även höstgullris, som hos oss endast sprider sig med utlöpare och inte med frön.

Kanadensiskt gullris, Dyudden, Västerås. Fröspridd planta. 2011-08-10.

Höstgullris, i rabatt på Dyudden, Västerås. 2011-08-10.

Spireor

Spireor odlas och förvildas ibland. Både i Vilda och förvildade träd och buskar i Sverige – En fältflora (se bestämningstabell i bilaga) och i Den nya nordiska floran finns hela 15 olika spireor i släktet *Spiraea*, men florna tar upp lite olika spireor så det totala antalet blir 19! Man ska därför inte anta att allt man ser är häckspirea, som åtminstone i Sörmland är den vanligaste arten enligt Sörmlands flora (2001) av de nio *Spiraea* man påträffat. I Upplands flora (2010) anges klasespirea *Spirea x billardii* vara vanligare än häckspirea *Spirea salicifolia*, men man tar även upp 12 andra taxa (där björkspirea *Spirea betuifolia* saknas i ovanstående fältflora och Den nya nordiska floran). Krok-Almquist har med fem taxa i bestämningstabellen och nämner mycket kortfattat fyra taxa, så den räcker inte till för detta släkte.

I Artportalen finns 23 observationer av *Spiraea* inlagda, varav 16 är angivna till taxa som klasespirea (7), häckspirea (3), blekspirea (1), rosenspirea (2, soptippar), brudspirea (1) och torpspirea (2). De fyra sistnämnda saknas i Västmanlands flora. Blekspirea anges i Sörmanlands flora (2001), medan övriga tre skulle vara nya för länet, men då behöver vi godkända belägg på dem. Ja, det är ibland nödvändigt att ta belägg och få dem granskade av en kännare om man vill vara säker på artbestämningen och bli trodd...

Storigelknopp

Det finns fyra! olika underarter av storigelknopp och de kan vara knepiga att skilja åt. Mogna och helst torkade frukter behövs för bestämningen. Man behöver alltså göra en insamling sent under säsongen. *Observera att Den nya nordiska floran har förväxlat bilderna av frukterna på sotigelknopp och vanlig storigelknopp!!*

Några har rapporterat Vanlig storigelknopp *Sparganium erectum ssp. microcarpum* i Artportalen, men man bör ha i åtanke att även sotigelknopp *Sparganium erectum ssp. erectum* förekommer i länet, åtminstone i Mälarens närhet, och att det behövs väl mogna frukter för att kunna avgöra underart. Malmgren skriver redan 1982 att sotigelknopp (åtta fynd) "sannolikt vanligare än som hunnit uppdagas...", men observationer saknas i Artportalen.

Använd inte underarten "vanlig" av slentrian för storigelknopp (eller andra arter)... Är man det minsta osäker ska man ange Storigelknopp *Sparganium erectum*, vilket de flesta också gjort. Samla belägg av mogna frukter för senare studier om du vill göra en bestämning till underart.

Åke Widegrens artikel om storigelknopp i SBT häfte 2/2010 kan rekommenderas för den som vill fördjupa sig i ämnet. Där finns en utmärkt färgbild som visar skillnaderna mellan frukterna för de fyra olika underarterna, se nedan. Det är en tydlig skillnad mellan storigelknopp och sotigelknopp. Åke skriver att "I slättbygderna, till exempel i Skåne och i Mälardalen, är sotigelknoppen sannolikt ganska vanlig." Med hjälp av bilderna i artikeln kom jag fram till att det är underarten sotigelknopp som står i den lilla Mälarviken nedanför vårt hus..., men frukterna är ännu gröna och omogna så jag får vänta ett litet tag till med närmare studier av dem.

Figur 1. Mogna och torkade frukter av, från vänster: vanlig storigelknopp, glansigelknopp, klotigelknopp och sotigelknopp. Observera att frukten hos vanlig storigelknopp är bredast i övre delen (har skuldror) medan glansigelknoppens frukt är bredast på mitten. Foto: Le Carlsson.

Bild från Svensk Botanisk Tidskrift 2010, häfte 2. I artikeln finns flera färgbilder.

Svinmålla - svenskmålla

Svinmålla *Chenopodium album* och svenskmålla *Chenopodium suecicum* är mycket lika varandra. Jag har ännu inte gjort några ansträngningar att särskilja dem och jag anger därför dem som svinmålla/svenskmålla när jag lägger in dem i Artportalen. Den virtuella floran skriver "De två arterna är ofta svåra att särskilja, men i typiska fall skiljer sig svinmålla genom mer kompakt stjälk, tätare och mer axlika blomgyttringar, svagt kölad hylleblad, samt frön med kölad kant och ofårad yta." Flora Nordica 2 skriver att svenskmålla utan frukter ofta är svår att skilja från svenskmålla. I Sörmlands flora (2001) skriver man om svenskmålla "Arten är svårskild från svinmålla och säkert ignorerad av många inventerare. Fördelning i landskapet är därför oklar. Svenskmållan är ettårig och växer i Sörmland vanligen tillsammans med svinmålla, men i motsats till denna nästan uteslutande på starkt gödslad mark, särskilt på och kring gödselstäder, ibland på nygödslad odlingsmark."

Malmgren anger i Västmanlands flora (1982) att svenskmålla kanske är allmännare än svinmålla. Flora Nordica 2 skriver att svenskmålla är mindre vanlig än svinmålla söder om Uppland. Man kan därför anta att svenskmålla är kraftigt underrapporterad hos oss och att en del rapporterade svinmållor kan vara svenskmållor. För att vi ska få någon uppfattning om vanligheten i vårt län av de två arterna behöver belägg med frukter tas och granskas!

Referenser = bra att ha böcker

Bra bestämningsböcker är förstås ett måste när man tar itu med lite knepigare arter. Här är ett urval som jag använder, som kan vara relevanta för ovanstående arter:

Bo Mossberg och Lennart Stenberg. **Den nya nordiska floran**. 2003. Denna flora med dess fantastiska bilder kan man inte vara utan, man bör ha den senaste upplagan som har 800 nya arter jämfört den från 1992. Brukar ligga i bilen under fältdagarna.

Lena och Bengt Jonsell. **Krok Almquist Svensk Flora**. Fanerogamer och ormbunskväxter. 28:e upplagan. 2001. Denna har jag alltid med mig i fält, eftersom jag tycker att nordiska floran är för tung.

Dag Ekholm, Thomas Karlsson och Ebba Werner. **Vilda och förvildade träd och buskar i Sverige – En fältflora**. 1991. Denna är numera också alltid med i fält. Rör man sig i kulturbygder är den ovärderlig. Kan köpas från SBF för en spottstyver (55 kr), se <http://www.sbf.c.se/index.php?id=169>.

Hans Rydberg och Hans-Erik Wanntorp. **Sörmlands flora**. 2001. Används flitigt hemma för att jämföra artbeskrivningar och utbredning med vårt läns arter. Köps hos SBF.

Lena Jonsell. **Upplands flora**. 2010. Används flitigt hemma för att jämföra artbeskrivningar och utbredning med vårt läns arter. Köps hos SBF.

Den virtuella floran <http://linnaeus.nrm.se/flora/> tittar jag ofta i. Sitter man vid datorn är det en mycket lättillgänglig källa.

Bengt Jonsell, editor. **Flora Nordica 1**. Lycopodiaceae – Polygonaceae. 2000. Bland annat skräppor. Köps hos SBF.

Bengt Jonsell, editor. **Flora Nordica 2**. Chenopodiaceae – Fumariaceae. 2001. Bland annat mållor och ranunkelväxter. Köps hos SBF. Flora Nordic är en nutida florabibel, det finns även ett band 6 Thymelaeaceae-Apiaceae och en allmän del. Eftersom den är engelskspråkig är den lite "svårare", men å andra sidan finns här allt som är värt att veta i bestämningsväg om de beskrivna arterna.

Åke Widegren. **Storigelknopp och dess fyra underarter i Sverige**. SBT häfte 2/2010, s. 66-74. I Svensk Botanisk Tidskrift finner man regelbundet artiklar om artbestämning om nya arter i vår flora.

Ulf Malmgren. **Västmanlands flora**. 1982. Ett måste i bokhyllan hemma. Detta är ingen bestämningsflora, men den ger fylliga miljöbeskrivningar och man ser vilka arter som är funna i *landskapet* Västmanland, vilket ger fingervisningar om hur rimligt ens fynd är.

Till sist, slå er lös från hemmets lugna vrå, vandra ut i markerna, njut av naturen, upptäck nya saker och rapportera det ni ser i Artportalen! Sanningen finns där ute...

/Bengt Stridh, Gäddeholm 73, 725 97 Västerås, 021-522 58, 070-532 30 67 (mobil)

stridh.bengt@telia.com

Ordförande i BFV, <http://www.sbf.c.se/bfv/>

Bilagor

Spiraea Spireor. Ur Dag Ekholm, Thomas Karlsson och Ebba Werner. **Vilda och förvildade träd och buskar i Sverige – En fältflora**. 1991.

Crataegus Hagtornar. Ur Dag Ekholm, Thomas Karlsson och Ebba Werner. **Vilda och förvildade träd och buskar i Sverige – En fältflora**. 1991.

Köp denna billiga (55 kr) fältflora från Svenska Botaniska Föreningen,
<http://www.sbf.c.se/index.php?id=169>, så får du även de artbeskrivande texterna!